Teismo praktikos rinkinys

GENERALINĖS ADVOKATĖS
JULIANE KOKOTT IŠVADA,
pateikta 2025 m. vasario 6 d.[1]

Byla C-784/23

Voore Mets ir kiti

(*Riigikohus* (Aukščiausiasis Teismas, Estija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Laukinių paukščių apsauga – Direktyva 2009/147/EB – 5 straipsnis – Draudimai tyčia žudyti paukščius, tyčia naikinti arba pažeisti jų lizdus ir kiaušinius, pašalinti lizdus ir tyčia trikdyti paukščius – Sąvoka „tyčia“ – Miško kirtimas paukščių perėjimo metu – 2 straipsnis – Rūšių populiacijų lygis, atitinkantis ekologinius, mokslinius ir kultūrinius reikalavimus, derinant juos su ekonominiais ir rekreaciniais reikalavimais – 9 straipsnis – Nukrypti nuo draudimų leidžiančios nuostatos – Siekis apsaugoti miškus nuo didelės žalos – Pagrindinių teisių chartija – 16 straipsnis – Laisvė užsiimti verslu – 17 straipsnis – Teisė į nuosavybę“

I. Įvadas

1. Tiek pagal Paukščių apsaugos direktyvą[2], tiek pagal Buveinių direktyvą[3] reikalaujama, kad valstybės narės uždraustų tyčia daryti tam tikrą neigiamą poveikį saugomoms gyvūnų rūšims, pavyzdžiui, žudyti tų rūšių egzempliorius. Kiek tai susiję su Buveinių direktyvoje nustatytais draudimais, Teisingumo Teismas sąvoką „tyčia“ aiškina taip, kad ji apima neigiamą poveikį, kurio veiką įvykdęs asmuo norėjo ar *bent jau pripažino jo galimybę*[4]. Šis sąvokos „tyčia“ aiškinimas kai kuriose valstybėse narėse taikomas ir nustatant draudimus pagal Paukščių apsaugos direktyvą[5]. Juo šiame procese remiasi ir Estija. Vis dėlto Teisingumo Teismas to aiškinimo dar nėra aiškiai patvirtinęs.

[1] Originalo kalba: vokiečių.

[2] 2009 m. lapkričio 30 d Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/147/EB dėl laukinių paukščių apsaugos (OL L 20, 2010, p. 7), iš dalies pakeista 2019 m. birželio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) 2019/1010 dėl ataskaitų teikimo pareigų suderinimo aplinkos teisės aktų srityje, kuriuo iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (EB) Nr. 166/2006 ir (ES) Nr. 995/2010, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/49/EB, 2004/35/EB, 2007/2/EB, 2009/147/EB ir 2010/63/ES, Tarybos reglamentai (EB) Nr. 338/97 ir (EB) Nr. 2173/2005 ir Tarybos direktyva 86/278/EEB (OL L 170, 2019, p. 115).

[3] 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (OL L 206, 1992, p. 7; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 102), iš dalies pakeista 2013 m. gegužės 13 d. Tarybos direktyva 2013/17/ES (OL L 158, 2013, p. 193).

[4] 2006 m. gegužės 18 d. Sprendimas *Komisija / Ispanija (Paprastoji ūdra)* (C-221/04, EU:C:2006:329, 71 punktas), 2016 m. lapkričio 10 d. Sprendimas *Komisija / Graikija (Kiparisija)* (C-504/14, EU:C:2016:847, 159 punktas) ir 2021 m. kovo 4 d. Sprendimas *Föreningen Skydda Skogen* (C-473/19 ir C-474/19, EU:C:2021:166, 51 punktas).

[5] Žr. Vokietijos *Bundesnaturschutzgesetz* (Federalinis gamtos apsaugos įstatymas) 44 straipsnį, kuriuo draudimai į nacionalinę teisę perkelti be tyčios kriterijaus, 2022 m. gruodžio 9 d. Prancūzijos *Conseil d'État* (Valstybės Taryba) pranešimą (463563, FR:CESEC:2022:463563.20221209) dėl vėjo jėgainių projekto ir 2024 m. vasario 15 d. Austrijos *Bundesverwaltungsgericht* (Federalinis administracinis teismas) nutartį (W104 2227635-1/149Z) dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje *VIRUS*, C-131/24, dėl kelio tiesimo projekto.

2. Išvadoje byloje *Skydda Skogen* išnagrinėjau Paukščių apsaugos direktyvoje nustatytuose draudimuose vartojamos sąvokos „tyčia“ aiškinimą ir įspėjau, kad Buveinių direktyvos aiškinimo šiuo aspektu nereikėtų automatiškai taikyti Paukščių apsaugos direktyvai[6]. Dabar Estijos Aukščiausiasis Teismas, *Riigikohus*, byloje dėl miško kirtimo paukščių perėjimo metu leistinumo prašo Teisingumo Teismo atsakyti į šį klausimą. Tam atvejui, jei su Buveinių direktyva susijusi jurisprudencija galėtų būti tiesiogiai taikoma Paukščių apsaugos direktyvai, šis teismas taip pat klausia, ar minėti darbai galėtų būti leidžiami remiantis Paukščių apsaugos direktyvoje numatyta nukrypti leidžiančia nuostata. Jei netaikytina ir nukrypti leidžianti nuostata, jis siekia išsiaiškinti, ar taip aiškinami Paukščių apsaugos direktyvoje nustatyti draudimai yra suderinami su laisve užsiimti verslu ir pagrindine teise į nuosavybę.

II. Teisinis pagrindas

A. Berno konvencija

3. Tarptautinės teisės požiūriu yra reikšminga, visų pirma, Europos laukinės gamtos ir gamtinės aplinkos apsaugos konvencija (Berno konvencija)[7]. Europos ekonominė bendrija ją ratifikavo 1982 metais.[8] Estijoje ši konvencija įsigaliojo 1992 m. gruodžio 1 d.[9]

4. Berno konvencijos 6 straipsnyje nustatyti principiniai su rūšių apsauga susiję draudimai:

„Kiekviena susitariančioji Šalis imasi įstatyminių ir reglamentuotų priemonių, nukreiptų ir būtinų užtikrinti apsaugą laukinės faunos rūšių, išvardytų II priedėlyje. Būtina uždrausti šių rūšių:

a) intensyvų gaudymą bet kokiu būdu, įsigijimą ir naikinimą;

b) intensyvų dauginimosi vietų ir poilsio plotų ardymą bei naikinimą;

c) intensyvų laukinių gyvūnų trikdymą, ypač dauginimosi, jauniklių vedžiojimosi bei žiemojimo laikotarpiu, juo labiau kad trikdymui labai jautrūs šios Konvencijos objektai;

d) intensyvų kiaušinių naikinimą ar rinkimą gamtoje ar kitose jų perėjimo vietose;

e) įsigijimą ir vidaus prekybą šiais gyvūnais, gyvais bei negyvais, jų dalimis ar produktais iš jų, lengvai identifikuojamais, juo labiau kad ši priemonė yra veiksminga šio skyriaus nuostata.“

5. Konvencijos 9 straipsnio 1 dalyje numatytos nukrypti leidžiančios nuostatos:

„Sąlygomis, kai nėra kito patenkinamo sprendimo ir kai pažeidimas negresia populiacijos išlikimui, kiekviena susitariančioji Šalis gali pažeisti 4, 5, 6, 7 straipsnių nuostatas ir draudžiamas naudoti priemones, nurodytas 8 straipsnyje:

– floros ir faunos globos interesais;

[6] Išvados sujungtose bylose C-473/19 ir C-474/19, EU:C:2020:699, 79–90 punktai.

[7] Konvencija dėl Europos laukinės gamtos ir gamtinės aplinkos apsaugos, pasirašyta 1979 m. rugsėjo 19 d. Berne (OL L 38, 1982, p. 3).

[8] 1981 m. gruodžio 3 d. Tarybos sprendimas 82/72/EEB (OL L 38, 1982, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 11 sk., 14 t., p. 280).

[9] https://www.coe.int/en/web/conventions/cets-number-/-abridged-title-known?module=signatures-by-treaty&treatynum=104.

– užkertant kelią dideliems nuostoliams žemės ūkio kultūroms, naminiams gyvuliams, miškams, žuvininkystei, vandenims, kitiems nuosavybės objektams;

– žmonių sveikatos ir saugumo interesais, oro linijų / skraidymo / saugumo ir kitų visuomenės prioritetų interesais;

– mokymo ir švietimo, veisimo, reintrodukcijos, taip pat gyvulininkystės tikslais;

– leidžiant griežtai kontroliuojamomis sąlygomis atrankos būdu ir tam tikru kiekiu įsigyti, naudoti ar kitaip protingai eksploatuoti nedidelį kiekį kai kurių laukinių gyvūnų ir augalų.“

B. Sąjungos teisė

1. Paukščių apsaugos direktyva

6. Pagal Paukščių apsaugos direktyvos 6 konstatuojamąją dalį apsaugos priemonės turi būti nustatomos atsižvelgiant į konkrečią įvairių paukščių rūšių padėtį:

„Priemonės, kurių turi būti imamasi, privalo būti taikomos įvairiems veiksniams, kurie gali turėti įtakos paukščių skaičiui, būtent, žmogaus veiklos pertvarkymui ir ypač paukščių buveinių naikinimui ir teršimui, žmonių atliekamam paukščių gaudymui bei žudymui ir su tuo susijusiai prekybai, ir tokių priemonių griežtumas turi būti nustatomas atsižvelgiant į konkrečią įvairių rūšių padėtį visos paukščių apsaugos politikos struktūroje.“

7. Pagal Paukščių apsaugos direktyvos 10 konstatuojamąją dalį, be kita ko, reikalaujama išlaikyti „patenkinamą [tam tikrų paukščių] rūšių populiacijų lygį“:

„Dėl didelių populiacijų, plataus geografinio paplitimo ir didelio veisimosi greičio visoje Bendrijoje tam tikras rūšis galima medžioti, ir tai yra priimtinas jų naudojimas; kur yra nustatytos tam tikros ribos ir jų laikomasi, tokia medžioklė turi būti vykdoma išlaikant patenkinamą šių rūšių populiacijų lygį.“

8. Paukščių apsaugos direktyvos 1 straipsnyje nustatyta jos taikymo sritis:

„Šia direktyva siekiama apsaugoti visų rūšių laukinius paukščius, natūraliai paplitusius valstybių narių Europinėje teritorijoje, kuriai taikoma Sutartis. Ji apima šių rūšių apsaugą, tvarkymą ir kontrolę ir nustato jų naudojimo taisykles.“

9. Paukščių apsaugos direktyvos 2 straipsnyje nustatytas pagrindinis su paukščių rūšių apsauga susijęs įpareigojimas valstybėms narėms:

„Valstybės narės imasi reikiamų priemonių 1 straipsnyje nurodytų paukščių rūšių populiacijoms palaikyti tokiu lygiu, kuris visų pirma atitiktų ekologinius, mokslinius ir kultūrinius reikalavimus, derinant juos su ekonominiais ir rekreaciniais reikalavimais, arba šių rūšių populiacijoms priartinti prie tokio lygio.“

10. Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje nustatyti nuo teritorijos nepriklausantys draudimai:

„Nepažeisdamos 7 ir 9 straipsnių valstybės narės imasi būtinų priemonių, kad sukurtų bendrą apsaugos sistemą visoms 1 straipsnyje nurodytoms paukščių rūšims, ypač uždrausdamos:

a) tyčinį žudymą ar gaudymą bet kokiais būdais;

b) tyčinį jų lizdų ir kiaušinių naikinimą arba pažeidimą, arba jų lizdų pašalinimą;

c) <…>;

d) tyčinį paukščių trikdymą, ypač jų perėjimo ir jauniklių auginimo metu, jei toks trikdymas galėtų turėti reikšmės šios direktyvos tikslams;

e) <…>“

11. Pagal Paukščių apsaugos direktyvos 7 straipsnį, atvirkščiai, aiškiai leidžiama tam tikrų rūšių paukščių medžioklė:

„1. Atsižvelgiant į populiacijos gausumo lygį, geografinį paplitimą ir veisimąsi visoje Bendrijoje, II priede išvardytas rūšis galima medžioti laikantis nacionalinės teisės aktų. Valstybės narės užtikrina, kad medžiojant tokias rūšis nebūtų pakenkta pastangoms apsaugoti jas jų paplitimo areale.

2. <…>

4. Valstybės narės užtikrina, kad pagal galiojančias nacionalines priemones vykdomos paprastos medžioklės ir medžioklės su sakalais, jei jos yra rengiamos, praktika atitiktų nagrinėjamų paukščių rūšių protingo naudojimo ir ekologiškai subalansuotos kontrolės principus ir kad ši praktika taip pat atitiktų 2 straipsnyje numatytas priemones šių rūšių, ypač migruojančių, populiacijų atžvilgiu.

<…>“

12. Pagal Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnį leidžiama nukrypti nuo 5 straipsnyje nustatytų draudimų:

„1. Jei nėra jokio kito priimtino sprendimo, valstybės narės gali nukrypti nuo 5–8 straipsnių nuostatų šiais atvejais:

a) – žmonių sveikatos ir saugos labui,

– oro saugos labui,

– siekiant apsaugoti nuo didelės žalos pasėlius, naminius gyvulius, miškus, žuvininkystę ir vandenį,

– dėl floros ir faunos apsaugos;

b) dėl mokymo ir mokslo tiriamųjų darbų, populiacijos atkūrimo, reintrodukcijos ir šiems tikslams būtino veisimo;

c) kad griežtai prižiūrint ir atrankiniu būdu būtų leista gaudyti, laikyti ar kitaip teisėtai naudoti nedidelį tam tikrų rūšių paukščių skaičių.

2. Taikant 1 dalyje nurodytas nukrypti leidžiančias nuostatas, būtina konkrečiai nurodyti:

a) rūšis, kurioms taikomos nukrypti leidžiančios nuostatos;

b) leistinas jų gaudymo ar žudymo priemones, įtaisus ar būdus;

c) rizikos sąlygas, laiko ir vietos aplinkybes, kuriomis tokios nukrypti leidžiančios nuostatos gali būti suteiktos [taikomos];

d) instituciją, įgaliotą pareikšti, kad egzistuoja reikalaujamos sąlygos, ir nuspręsti, kokios priemonės, įtaisai ar būdai gali būti naudojami, kokiu mastu ir kas juos gali naudoti;

e) kontrolės, kuri bus vykdoma, būdus.“

2. Buveinių direktyva

13. Pagal Buveinių direktyvos 12 straipsnio 1 dalį reikalaujama nustatyti tam tikrus draudimus:

„1. Valstybės narės imasi reikiamų priemonių sukurti į IV priedo a dalį įrašytų gyvūnų rūšių griežtos apsaugos jų paplitimo areale sistemą, draudžiančią:

a) bet kokia forma tyčia gaudyti ar žudyti šių rūšių individus [egzempliorius] gamtoje;

b) šias rūšis tyčia trikdyti, ypač jų perėjimo, jauniklių auginimo, žiemos miego ir migracijos metu;

c) tyčia naikinti ar rinkti kiaušinius gamtoje;

d) pažeisti ar naikinti perėjimo ar poilsio vietas.

2. <…>“

14. Buveinių direktyvos 16 straipsnio 1 dalyje numatytos 12 straipsnio išimtys:

„1. Jei nėra kitos priimtinos alternatyvos, ir nukrypti leidžiančios nuostatos taikymas netrukdo palaikyti atitinkamos rūšies populiacijų palankią apsaugos būklę jų natūralaus paplitimo areale, valstybės narės gali nukrypti nuo 12, 13 ir 14 straipsnių bei 15 straipsnio a ir b punktų:

a) siekdamos apsaugoti laukinę fauną ir florą bei išsaugoti natūralias buveines;

b) siekdamos išvengti didelės žalos, ypač pasėliams, naminiams gyvuliams, miškams, žūklės plotams, vandenims ir kitoms nuosavybės rūšims;

c) atsižvelgdamos į visuomenės sveikatą ir saugą arba dėl kitų įpareigojančių svarbesnio viešojo intereso priežasčių, įskaitant socialinio ar ekonominio pobūdžio, į pirminės svarbos gamtinei aplinkai naudingas pasekmes;

d) mokslo tiriamojo darbo ir švietimo tikslais, siekiant šių rūšių populiacijų atstatymo ir reintrodukcijos bei dėl šiems tikslams įgyvendinti būtino veisimo, įskaitant dirbtinį augalų dauginimą;

e) siekdamos griežtai kontroliuojant leisti atrankos būdu ir ribotais kiekiais imti ir laikyti ribotą tam tikrų į IV priedą įrašytų rūšių egzempliorių skaičių, kurį nustato kompetentingos nacionalinės institucijos.“

C. Estijos teisė

15. Estija reikšmingas Paukščių apsaugos direktyvos nuostatas į nacionalinę teisę perkėlė *Looduskaitseseadus* (Gamtos apsaugos įstatymas; toliau – LKS). Pagal LKS 55 straipsnio 6^1 dalies 1 punktą draudžiama tyčia naikinti ir pažeisti paukščių lizdus ir kiaušinius arba pašalinti lizdus, o pagal šios dalies 2 punktą – tyčia trikdyti paukščius, ypač perėjimo ir jauniklių auginimo metu. Pagal LKS 55 straipsnio 3 dalies 4 punktą ir 6^1 dalį leidžiama žudyti tam tikrų apsaugos kategorijų gyvūnų rūšių egzempliorius, įskaitant paukščius, taip pat trikdyti paukščius arba pažeisti jų lizdus ir kiaušinius išimtiniais atvejais, jei tai būtina siekiant išvengti žalos svarbiems žemės ūkio pasėliams, gyvuliams, žuvų ūkiams ar kitam svarbiam turtui.

III. Faktinės aplinkybės ir prašymas priimti prejudicinį sprendimą

16. Prašymas priimti prejudicinį sprendimą grindžiamas dviejų įmonių – *OÜ Voore Mets* ir *AS Lemeks Põlva*, kurioms *Keskkonnaamet* (Aplinkos apsaugos tarnyba, Estija) uždraudė paukščių perėjimo metu tam tikruose miško sklypuose kirsti mišką, – skundais.

17. Remiantis pranešimais apie miškų ūkio veiklą, *Voore Mets* ketino miške vykdyti plynąjį kirtimą, t. y. kirtimą, kai per metus miško sklype iškertami iš esmės visi medžiai, išskyrus sėklinius medžius ir senus medžius, būtinus floros ir faunos įvairovei užtikrinti. *Lemeks Põlva* ketino vykdyti taip pat daugiausia plynąjį kirtimą, o vienoje zonoje – ir atvejinį kirtimą. Atvejinis kirtimas atliekamas siekiant padidinti miško ekonominę vertę, reguliuoti jo tankumą, sudėtį ir sudaryti sąlygas panaudoti artimiausiu metu krisiančių medžių medieną. Iškertama tik medžių dalis, atitinkanti atsakingo ministro įsakymu nustatytą kiekį.

18. *Keskkonnaamet* (Aplinkos apsaugos tarnyba) pirmiausia 2021 m. gegužės mėn. laikinai uždraudė vykdyti darbus motyvuodama tuo, jog moksliškai įrodyta, kad kiekviename miške peri bent viena paukščių pora viename hektare, todėl toliau vykdant kirtimą kyla realus pavojus, kad bus sutrikdytas paukščių perėjimas ir jauniklių auginimas, sunaikinti ar pažeisti lizdai. Atlikusi patikrinimą vietoje, *Keskkonnaamet* (Aplinkos apsaugos tarnyba) nurodė sustabdyti miško kirtimą iki 2021 m. liepos 15 d. (*Lemeks Põlva*) ir 31 d. (*Voore Mets*).

19. *Lemeks Põlva* apdirbamame sklype tikrai peri didieji margieji geniai (*Dendrocopos major*, sin. *Picoides major*) ir kikiliai (*Fringilla coelebs*), tikriausiai – didžiosios zylės (*Parus major*) ir euraziniai kėkštai (*Garrulus glandarius*), galimai – pilkosios pečialindos (*Phylloscopus collybita*),

žaliosios pečialindos (*Phylloscopus sibilatrix*), sodinės devynbalsės (*Sylvia borin*), paprastosios karietaitės (*Troglodytes troglodytes*), erškėtžvirbliai (*Prunella modularis*) ir paprastosios liepsnelės (*Erithacus rubecula*).

20. *Voore Mets* sklype taip pat pastebėta paukščių, kurie, labai tikėtina, šioje teritorijoje suka lizdus, konkrečiai – žaliųjų pečialindų, paprastųjų karietaičių, juodųjų strazdų (*Turdus merula*), strazdų giesmininkų (*Turdus philomelos*) ir kikilių. Taip pat buvo nustatytos dvi tikėtino perėjimo vietos: genio iškirstoje landoje aptiktas eurazinių bukučių (*Sitta europaea*) lizdas ir pastebėta juodagalvių sniegenų (*Pyrrhula pyrrhula*) pora. Atitinkamame sklype yra daug tuščiavidurių medžių, kuriuose paukščiai gali sukti lizdus, tačiau atliekant patikrinimą vietoje jų nebuvo pastebėta. Miško kirtimas buvo sustabdytas iki 2021 m. liepos 31 d., siekiant užtikrinti ir vėlai perinčių paukščių apsaugą, kaip antai žaliųjų pečialindų, ankstyvųjų pečialindų (*Phylloscopus trochilus*) ir mažųjų margųjų musinukių (*Ficedula parva*), kurių populiacijų ten taip pat tikriausiai yra.

21. *Voore Mets* pateikė skundą, kuriuo prašė atlyginti 2 403,52 EUR dydžio žalą, o *Lemeks Põlva* – skundą, kuriuo prašė pripažinti *Keskkonnaamet* (Aplinkos apsaugos tarnyba) nurodymus neteisėtais.

22. Pirmojoje instancijoje atitinkamas administracinis teismas pripažino antrąjį nurodymą, t. y. miško kirtimo sustabdymą iki 2021 m. liepos 15 d. ir 31 d., neproporcingu, tačiau antrojoje instancijoje skundai nebuvo tenkinti.

23. Abiejuose procesuose paduotas kasacinis skundas *Riigikohus* (Aukščiausiasis Teismas, Estija), šis teismas pateikė Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

1. Ar Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnio a, b ir d punktai turi būti aiškinami taip, kad juose nustatyti draudimai taikomi tik tiek, kiek tai būtina siekiant išlaikyti atitinkamų rūšių populiacijas tokiu lygiu, kuris, kaip tai nustatyta šios direktyvos 2 straipsnyje, visų pirma atitiktų ekologinius, mokslinius ir kultūrinius reikalavimus, derinant juos su ekonominiais ir rekreaciniais reikalavimais, su sąlyga, kad paukščių žudymas ar trikdymas, jų lizdų ar kiaušinių naikinimas ar pažeidimas nėra veiksmo tikslas?

2. Ar Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnio a, b ir d punktai, siejami su šios direktyvos 2 straipsniu, turi būti aiškinami taip, kad šiomis nuostatomis draudžiami veiksmai paukščių perėjimo metu yra tyčiniai, be kita ko, jeigu remiantis moksliniais duomenimis ir atskirų paukščių stebėjimais galima preziumuoti, kad miške, kurį ketinama visiškai iškirsti (plynasis kirtimas), lizdus suka maždaug dešimt paukščių porų viename hektare, tačiau nenustatyta, kad kirtimo teritorijoje lizdus suka paukščių rūšių, kurių apsaugos būklė nepalanki, egzemplioriai?

3. Ar Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnio a, b ir d punktai, siejami su šios direktyvos 2 straipsniu, turi būti aiškinami taip, kad šiomis nuostatomis draudžiami veiksmai paukščių perėjimo metu, be kita ko, yra tyčiniai, jeigu remiantis moksliniais duomenimis ir atskirų paukščių stebėjimais galima preziumuoti, kad miške, kuriame numatoma iškirsti tik dalį medžių (atvejinis kirtimas), lizdus suka maždaug dešimt paukščių porų viename hektare, tačiau nėra jokio pagrindo manyti, kad kirtimo teritorijoje lizdus suka paukščių rūšių, kurių apsaugos būklė nepalanki, egzemplioriai?

4. Ar Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnio 1 dalies a punkto trečia įtrauka, siejama su šios direktyvos 2 straipsniu, gali būti aiškinama taip, kad ją atitinka valstybės narės teisės nuostatos, pagal kurias leidžiama nukrypti nuo šios direktyvos 5 straipsnio a, b ir d punktuose nustatytų draudimų, kad paukščių perėjimo ir jauniklių auginimo metu būtų galima vykdyti plynus kirtimus siekiant išvengti didelės žalos miškui, kaip nuosavybės objektui?

5. Ar Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnio 1 dalies a punkto trečia įtrauka, siejama su šios direktyvos 2 straipsniu, gali būti aiškinama taip, kad ją atitinka valstybės narės teisės nuostatos, pagal kurias leidžiama nukrypti nuo šios direktyvos 5 straipsnio a, b ir d punktuose nustatytų draudimų, kad paukščių perėjimo ir jauniklių auginimo metu būtų galima vykdyti atvejinius kirtimus siekiant išvengti didelės žalos miškui, nuosavybės objektui?

6. Jei pagal Paukščių apsaugos direktyvą paukščių perėjimo ir jauniklių auginimo metu neleidžiama vykdyti plynųjų miško kirtimų siekiant išvengti didelės žalos miškui, kaip nuosavybės objektui, ar toks reglamentavimas atitinka Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 16 ir 17 straipsnius ir ar jis taikomas net ir tuo atveju, jei kirtimai nedaro neigiamo poveikio paukščių rūšims, kurių apsaugos būklė nepalanki?

7. Jei pagal Paukščių apsaugos direktyvą paukščių perėjimo ir jauniklių auginimo metu neleidžiama vykdyti atvejinių miško kirtimų siekiant išvengti didelės žalos miškui, kaip nuosavybės objektui, ar toks reglamentavimas atitinka Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 16 ir 17 straipsnius ir ar jis taikomas net ir tuo atveju, jei kirtimas nedaro neigiamo poveikio paukščių rūšims, kurių apsaugos būklė nepalanki?

24. *OÜ Voore Mets*, *AS Lemeks Põlva*, Estija, Suomijos Respublika, Švedijos Karalystė, Europos Komisija, Europos Parlamentas ir Europos Sąjungos Taryba pateikė rašytines pastabas ir savo poziciją išsakė 2024 m. gruodžio 11 d. teismo posėdyje.

IV. Teisinis vertinimas

25. Pagal Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnio a, b ir d punktus reikalaujama, kad valstybės narės uždraustų žudyti ar trikdyti paukščius ir naikinti ar pažeisti lizdus ir kiaušinius, jei tai daroma „tyčia“. Panašius Buveinių direktyvos 12 straipsnyje nustatytus draudimus Teisingumo Teismas aiškina taip, kad jie apima ir neigiamą poveikį, kurio veiką įvykdęs asmuo nesiekia, bet pripažįsta, kad yra tokio poveikio galimybė [10].

26. Taigi šiuo prašymu priimti prejudicinį sprendimą siekiama išsiaiškinti, ar minėti draudimai apima miško kirtimą kaip miškotvarkos dalį, nors juo nesiekiama daryti neigiamo poveikio paukščiams (apie tai – A dalyje). Tam atvejui, jei draudimai taikytini, *Riigikohus* klausia, ar minėti darbai galėtų būti leidžiami pagal Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnyje numatytas nukrypti leidžiančias nuostatas (apie tai – B dalyje) ir ar draudimai neprieštarauja pagrindinėms teisėms (apie tai – C dalyje). Vis dėlto pirmiausia reikia pateikti pastabą dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumo.

[10] 2006 m. gegužės 18 d. Sprendimas *Komisija / Ispanija (Paprastoji ūdra)* (C-221/04, EU:C:2006:329, 71 punktas), 2016 m. lapkričio 10 d. Sprendimas *Komisija / Graikija (Kiparisija)* (C-504/14, EU:C:2016:847, 159 punktas) ir 2021 m. kovo 4 d. Sprendimas *Föreningen Skydda Skogen* (C-473/19 ir C-474/19, EU:C:2021:166, 51 punktas).

27. *Voore Mets* ir *Lemeks Põlva* laikosi nuomonės, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra nepriimtinas, nes prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas sprendimą byloje gali priimti remdamasis mano išvada byloje *Skydda Skogen*[11]. Vis dėlto prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra priimtinas net ir tuomet, kai Teisingumo Teismas jau yra priėmęs sprendimą dėl atitinkamų klausimų[12]. Taigi išvadoje pateikti pasiūlymai dėl sprendimo juo labiau negali pagrįsti abejonių dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumo.

A. Pirmasis–trečiasis klausimai – Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje nustatytų draudimų aiškinimas

28. Pirmųjų trijų klausimų atspirties taškas yra šios išvados pradžioje minėta su Buveinių direktyvos 12 straipsniu susijusi jurisprudencija, pagal kurią draudimas tyčia daryti neigiamą poveikį saugomoms rūšims apima ir neigiamą poveikį, kurio galimybę veiką įvykdęs asmuo pripažįsta. Jei ši jurisprudencija būtų taikoma Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsniui, pagal šią nuostatą galėtų būti draudžiamas miško kirtimas kaip miškotvarkos dalis, visų pirma perėjimo metu.

29. Kaip įtikinamai argumentuoja *Riigikohus*, „nekyla jokių pagrįstų abejonių dėl to, kad paukščių perėjimo metu vykdomas plynasis kirtimas daugiau ar mažiau neabejotinai lems lizdų ir kiaušinių sunaikinimą, išsiritusių paukščių jauniklių žūtį ir paukščių trikdymą, jei yra pagrindo manyti, kad miško sklype lizdus suka daug paukščių. Jei vykdant plynąjį kirtimą – žinant ar nežinant – nukertamas medis, kuriame yra lizdas, šis lizdas neišvengiamai sunaikinamas. Net jei medis, kuriame yra lizdas, lieka augti, pavojų perintiems paukščiams kelia ne tik trikdantis triukšmas, bet ir ankstesnės buveinės praradimas.“ Estija šį vertinimą grindžia moksliniais tyrimais ir teigia, jog atvejinis kirtimas taip pat gali daryti reikšmingą neigiamą poveikį perintiems paukščiams, nes kyla pavojus, kad paukščiai vien dėl trikdymo per ilgai arba visam laikui paliks lizdus.

30. Taigi pirmasis klausimas grindžiamas prielaida, kad miško kirtimu paukščių perėjimo metu nesiekiama daryti neigiamo poveikio paukščiams, bet pripažįstama jo galimybė, o toks neigiamas poveikis pagal Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnio a, b ir d punktus iš esmės turi būti uždraudžiamas. Tuo remdamasis *Riigikohus* klausia, ar draudimų taikymo sritis apribota taip, kad jie taikomi tik tiek, kiek tai būtina siekiant išlaikyti atitinkamų rūšių populiacijas tokiu lygiu, kuris, kaip tai nustatyta direktyvos 2 straipsnyje, visų pirma atitiktų ekologinius, mokslinius ir kultūrinius reikalavimus, derinant juos su ekonominiais ir rekreaciniais reikalavimais. Šis klausimas sukonkretintas antruoju klausimu, kiek tai susiję su plynuoju kirtimu, ir trečiuoju klausimu, kiek tai susiję su atvejiniu kirtimu; *Riigikohus* abiem atvejais daro prielaidą, kad atitinkamuose plotuose paukščių rūšių, kurių apsaugos būklė nepalanki, egzemplioriai lizdų nesuka.

31. Atsakymas į šiuos klausimus priklauso nuo to, kaip bus aiškinama sąvoka „tyčia“, susijusi su pagal Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnį draustinu neigiamu poveikiu. Yra atspirties taškų manyti, kad šie draudimai turėtų apimti neigiamą poveikį, kurio galimybę veiką įvykdęs asmuo tik pripažįsta (apie tai – 1 skirsnyje). Visgi yra ir svarių argumentų, paneigiančių tokį aiškinimą (apie tai – 2 skirsnyje). Dėl šios priežasties jau esu pritarusi šio aiškinimo ribojimui, kaip užsiminė ir *Riigikohus* (apie tai – 3 skirsnyje). Toks, kaip siūlau, draudimų ribojimas kyla bent jau iš

[11] Išvada sujungtose bylose C-473/19 ir C-474/19, EU:C:2020:699.

[12] 2021 m. spalio 6 d. Sprendimas *Consorzio Italian Management ir Catania Multiservizi* (C-561/19, EU:C:2021:799, 37 punktas).

draudimo trikdyti paukščius formuluotės (apie tai – 4 skirsnyje). Dėl vėlesnių pokyčių mano nuomonė iš esmės nepasikeitė (apie tai – 5 skirsnyje). Galiausiai dar reikia pateikti pastabą dėl reikiamų išvadų mokslinio pagrindimo (apie tai – 6 skirsnyje).

1. Atspirties taškai, pagrindžiantys platų Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje vartojamos sąvokos „tyčia“ aiškinimą

32. Komisijos ir – su apribojimais – Estijos nuomonė, kad sąvoka „tyčia“ turi būti aiškinama plačiai, galėtų būti grindžiama su Buveinių direktyva susijusia jurisprudencija, nes Paukščių apsaugos direktyvoje įtvirtinta apsaugos sistema aiškintina iš esmės panašiai [13]. Kaip minėta, Buveinių direktyvos 12 straipsnyje nustatyti panašūs draudimai tyčia daryti neigiamą poveikį. Dėl jų Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, jog tam, kad būtų įvykdyta sąlyga dėl tyčinio pobūdžio, turi būti įrodyta, kad veiką įvykdęs asmuo norėjo nužudyti saugomos gyvūnų rūšies egzempliorių [14] ar sutrikdyti tokias rūšis arba sunaikinti jų kiaušinius [15], ar *bent jau pripažino, kad yra tokia galimybė*.

33. Šią jurisprudenciją Teisingumo Teismas Sprendime *Belovežo giria* numanomai pritaikė jau ir Paukščių apsaugos direktyvai. Tuo atveju buvo kalbama apie sužalotų, nunykusių ar nykstančių medžių kirtimą ir pašalinimą, o atitinkamos saugomos teritorijos tvarkymo plane tai buvo identifikuota kaip potencialus pavojus tam tikroms toje teritorijoje ypač saugomoms paukščių rūšims [16]. Dėl to Teisingumo Teismas šią priemonę kvalifikavo kaip tyčinį paukščių lizdų ir kiaušinių naikinimą ar pažeidimą ir kaip lizdų pašalinimą (Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnio b punktas) ir kaip tyčinį paukščių trikdymą, ypač jų perėjimo ir jauniklių auginimo metu (5 straipsnio d punktas) [17], nors priemone nebuvo siekiama šio neigiamo poveikio.

34. Komisijos manymu, platus sąvokos „tyčia“ aiškinimas gali būti grindžiamas ir Berno konvencija; Sąjunga ją įgyvendina Paukščių apsaugos direktyva [18], todėl aiškinant direktyvą reikia atsižvelgti ir į šią konvenciją [19]. Berno konvencijos 6 straipsnyje numatyti panašūs draudimai kaip Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje ir Buveinių direktyvos 12 straipsnyje, ir jie taip pat yra susiję su tyčiniu [20] neigiamu poveikiu. Berno konvencijos nuolatinis komitetas šiuo klausimu nusprendė, kad tyčinis veisimosi ar poilsio vietų pažeidimas arba naikinimas apima ir veiksmus, kurie vykdomi neturint tikslo pažeisti arba sunaikinti tas vietas, tačiau žinant, kad tais veiksmais tokia žala tikriausiai bus padaryta [21].

[13] 2020 m. balandžio 23 d. Sprendimas *Komisija / Suomija (Pavasarinė paprastųjų gagų patinėlių medžioklė)* (C-217/19, EU:C:2020:291, 84 punktas).

[14] 2006 m. gegužės 18 d. Sprendimas *Komisija / Ispanija (Paprastoji ūdra)* (C-221/04, EU:C:2006:329, 71 punktas) ir 2016 m. lapkričio 10 d. Sprendimas *Komisija / Graikija (Kiparisija)* (C-504/14, EU:C:2016:847, 159 punktas).

[15] 2021 m. kovo 4 d. Sprendimas *Föreningen Skydda Skogen* (C-473/19 ir C-474/19, EU:C:2021:166, 51 punktas).

[16] 2018 m. balandžio 17 d. Sprendimas *Komisija / Lenkija (Belovežo giria)* (C-441/17, EU:C:2018:255, 253 ir 254 punktai).

[17] 2018 m. balandžio 17 d. Sprendimas *Komisija / Lenkija (Belovežo giria)* (C-441/17, EU:C:2018:255, 259 punktas).

[18] Ataskaita dėl Europos laukinės gamtos ir gamtinės aplinkos apsaugos konvencijos (1997–1998 m.) (9 straipsnio 2 dalis) (pateikta Europos Komisijos), SEK(2001) 515 galutinis.

[19] Dėl kitų tarptautinių konvencijų žr. 1992 m. lapkričio 24 d. Sprendimą *Poulsen ir Diva Navigation* (C-286/90, EU:C:1992:453, 9 punktas), 2008 m. rugsėjo 3 d. Sprendimą *Kadi ir Al Barakaat International Foundation / Taryba ir Komisija* (C-402/05 P ir C-415/05 P, EU:C:2008:461, 291 punktas), 2011 m. gruodžio 21 d. Sprendimą *Air Transport Association of America ir kt.* (C-366/10, EU:C:2011:864, 123 punktas) ir 2018 m. liepos 11 d. Sprendimą *Bosphorus Queen Shipping* (C-15/17, EU:C:2018:557, 44 punktas).

[20] Abiejose autentiškose kalbinėse versijose vartojamos sąvokos „intentionelle“ (prancūzų k.) ir „deliberate“ (anglų k.). Vertime į vokiečių kalbą, kuris nėra autentiškas, vartojama tiek sąvoka „Absicht“ (6 straipsnio a punktas; tekste lietuvių k. vartojama sąvoka „intensyvus“), tiek – mano manymu, nepagrįstai – sąvoka „mutwillig“ (6 straipsnio b, c ir d punktai; tekste lietuvių k. vartojama sąvoka „intensyvus“).

[21] 1989 m. birželio 9 d. Rezoliucijos Nr. 1 (1989) 3 punkto b papunktis. Šiuo klausimu žr. mano išvadą byloje *Komisija / Ispanija (Paprastoji ūdra)* (C-221/04, EU:C:2005:777, 39 punktas).

35. Taigi valstybėse narėse Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje nustatyti draudimai taikomi paukščiams daromam neigiamam poveikiui, kurio atitinkama veikla nesiekiama, bet pripažįstama jo galimybė [22].

2. Motyvai, pagrindžiantys siauresnį Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje vartojamos sąvokos „tyčia“ aiškinimą

36. Išvadoje *Skydda Skogen* [23] įspėjau, kad plataus Buveinių direktyvos 12 straipsnyje vartojamos sąvokos „tyčia“ aiškinimo nereikėtų automatiškai taikyti Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsniui. Po mano išvados priimtame sprendime Teisingumo Teismas nuomonės šiuo klausimu nepateikė, tik išnagrinėjo Buveinių direktyvos 12 straipsnį [24]. Visgi šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą grindžiamas šia išvada, ir abi su pagrindine byla susijusios įmonės siūlo ja remtis.

37. Savo nuomonę grindžiu iš esmės tuo, kad platus sąvokos „tyčia“ aiškinimas taikant Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnį sukeltų kur kas didesnių pasekmių nei taikant Buveinių direktyvos 12 straipsnį (apie tai – a skyrelyje). Paukščių apsaugos direktyvos tikslams pasiekti nebūtų reikalingos ir būtent taip suprantamos draudžiančiosios teisės normos (apie tai – b skyrelyje). Dėl to Paukščių apsaugos direktyvos sistemoje atsirastų struktūrinių prieštarų.

a) Plataus sąvokos „tyčia“ aiškinimo pasekmės

38. Buveinių direktyvoje įtvirtinta rūšių apsauga apsiriboja keliomis, paprastai [25] labai retomis, rūšimis. Kadangi šios rūšys retos, būtina griežtai saugoti kiekvieną egzempliorių, kaip aiškiai nurodyta Buveinių direktyvos 12 straipsnyje vartojant sąvoką „griežtos apsaugos sistema“ [26]. Kartu aplinkybė, kad šios rūšys yra retos, reiškia, kad susidūrimai su jomis nėra labai dažni [27].

39. Vis dėlto Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje nustatyti draudimai taikomi *visiems* Europos paukščiams, vadinasi, ir toms rūšims, kurių galima pamatyti beveik visada visur. Be to, negalima teigti, kad modernios visuomenės nepripažįsta neigiamo poveikio šioms rūšims galimybės. Atvirkščiai, yra žinoma, kad dėl įvairiausios žmonių veiklos, kaip antai pastatų statymo [28] arba kelių eismo [29], tokioms rūšims kyla didelis pavojus [30]. *Voore Mets* taip pat pabrėžia paukščių praradimą dėl naminių kačių ir žemės ūkio.

40. Jei Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje nustatyti draudimai būtų be apribojimų taikomi jau tais atvejais, kai tik pripažįstama neigiamo poveikio galimybė, kiltų didelių konfliktų su pagrindinėmis teisėmis, kurias šeštajame ir septintajame klausimuose mini *Riigikohus* [31].

22 Žr. 5 išnašoje pateiktus įrodymus.

23 Išvada sujungtose bylose C-473/19 ir C-474/19, EU:C:2020:699, 79–90 punktai.

24 2021 m. kovo 4 d. Sprendimas *Föreningen Skydda Skogen* (C-473/19 ir C-474/19, EU:C:2021:166, 48 punktas).

25 Vis dėlto S. Möckel, „35 Jahre Europäische Vogelschutzrichtlinie“, *Natur und Recht*, 2014, p. 381 (387), pagrįstai nurodo, kad šikšnosparniai yra plačiai paplitę, tačiau visoms jų rūšims taikoma griežta apsauga pagal Buveinių direktyvą.

26 Žr. mano išvadą byloje *Komisija / Ispanija (Paprastoji ūdra)* (C-221/04, EU:C:2005:777, 50 punktas).

27 Mano išvada sujungtose bylose *Föreningen Skydda Skogen ir kt.* (C-473/19 ir C-474/19, EU:C:2020:699, 80 punktas).

28 Žr., pvz., Machtans, C. S., Wedeles, C. H. R., ir Bayne, E. M., „A first estimate for Canada of the number of birds killed by colliding with building windows“, *Avian Conservation and Ecology*, 8.2 (2013), p. 5.

29 Žr., pvz., Slater, F. M., „An assessment of wildlife road casualties–the potential discrepancy between numbers counted and numbers killed“, *Web Ecology*, 3.1 (2002), p. 33.

30 Mano išvada sujungtose bylose *Föreningen Skydda Skogen* (C-473/19 ir C-474/19, EU:C:2020:699, 81 punktas).

31 Žr. šios išvados 92 ir paskesnius punktus.

b) Draudžiančiųjų teisės normų reikalingumas Paukščių direktyvos tikslams pasiekti

41. Atitinkamai teisės aktų leidėjas jau priimdamas Paukščių direktyvą paaiškino, kad ja nesiekiama besąlygiškai apsaugoti kiekvieną atskirą paukštį. Atvirkščiai, pagal direktyvos 2 straipsnį rūšių populiacijos turi būti palaikomos tokiu lygiu, kuris visų pirma atitiktų ekologinius, mokslinius ir kultūrinius reikalavimus, derinant juos su ekonominiais ir rekreaciniais reikalavimais, arba turi būti stengiamasi šių rūšių populiacijas priartinti prie tokio lygio [32]. Valstybės narės šiuo aspektu turi vertinimo laisvę, jei netaikoma konkrečių teisės normų [33]. Visgi iš direktyvos 3, 5, 7, 8 ir, visų pirma, 10 konstatuojamųjų dalių matyti, kad tai reikia suprasti [34] kaip „patenkinamą [visų laukinių paukščių] rūšių populiacijų lygį“ [35]. Nepaisant kultūrinių, ekonominių ir rekreacinių reikalavimų, rūšies populiacijos lygis „patenkinamas“ gali būti tik tuomet, kai jis užtikrina populiacijų išlikimą jų natūralaus paplitimo areale [36].

42. Norint užtikrinti patenkinamą plačiai paplitusių rūšių apsaugą, paprastai nereikalingi draudimai, taikomi jau tuomet, kai neigiamas poveikis tik pripažįstamas. Net jei tam tikros rūšys būtų priklausomos nuo tokių draudimų, taip nėra kalbant apie plačiai paplitusias rūšis, kurios yra tokios dažnos kaip tik dėl to, kad žmogaus veikla jų populiacijai bent kol kas nekelia grėsmės [37].

43. Jei vis dėlto tam tikrų rūšių, kurios anksčiau buvo sutinkamos dažniau, populiacija mažės, dažnai bus svarbiau išsaugoti ir tinkamai tvarkyti jų buveines. Populiacijos paprastai sumažėja todėl, kad žmonės pradeda kitaip naudoti šias buveines. Paukščių apsaugos direktyvoje į tai jau atsižvelgiama, nes pagal 3 straipsnį valstybės narės įpareigojamos saugoti visų paukščių rūšių buveines [38]. Šis įpareigojimas sukonkretintas Gamtos atkūrimo reglamento [39] 4 straipsnio 7 dalyje ir 5 straipsnio 5 dalyje.

44. Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje nustatytais draudimais, atvirkščiai, pirmiausia siekiama apsaugoti atskirus egzempliorius, o buveinių apsauga pasiekiama daugių daugiausia netiesiogiai. Šiuos draudimus taikyti jau tuomet, kai juose nurodytas neigiamas poveikis tik pripažįstamas, dažnai nebūtų, palyginti su tiesiogine buveinių apsauga, tinkamiausia priemonė tai populiacijai išsaugoti, be to, tai nebūtų ir švelniausia priemonė [40].

45. Dėl to pagal Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnį, kitaip nei pagal Buveinių direktyvos 12 straipsnį, reikalaujama sukurti ne griežtos apsaugos sistemą, o *bendrą apsaugos sistemą* visiems Europos paukščiams apsaugoti. Pagal Paukščių apsaugos direktyvos 6 konstatuojamąją dalį, ji turi būti nustatoma atsižvelgiant į konkrečią įvairių paukščių rūšių padėtį.

[32] Mano išvada sujungtose bylose *Föreningen Skydda Skogen* (C-473/19 ir C-474/19, EU:C:2020:699, 82 punktas).

[33] Žr. 1987 m. liepos 8 d. sprendimus *Komisija / Belgija* (247/85, EU:C:1987:339, 8 punktas) ir *Komisija / Italija* (262/85, EU:C:1987:340, 8 punktas), taip pat 1994 m. sausio 19 d. Sprendimą *Association pour la protection des animaux sauvages ir kt.* (C-435/92, EU:C:1994:10, 20 punktas).

[34] Žr. 1988 m. balandžio 27 d. Sprendimą *Komisija / Prancūzija* (252/85, EU:C:1988:202, 28 punktas), 2003 m. spalio 16 d. Sprendimą *Ligue pour la protection des oiseaux ir kt.* (C-182/02, EU:C:2003:558, 17 punktas) ir 2020 m. balandžio 23 d. Sprendimą *Komisija / Suomija (Pavasarinė paprastųjų gagų patinėlių medžioklė)* (C-217/19, EU:C:2020:291, 68 punktas), taip pat generalinio advokato L. A. Geelhoed išvadą byloje *WWF Italia ir kt.* (C-60/05, EU:C:2006:116, 50 punktas) ir mano išvadą byloje *Komisija / Airija* (C-418/04, EU:C:2006:569, 111 ir 112 punktai).

[35] Žr. mano išvadą sujungtose bylose *Föreningen Skydda Skogen* (C-473/19 ir C-474/19, EU:C:2020:699, 97 punktas).

[36] Žr. mano išvadą byloje *Eesti Suurkisjad* (C-629/23, EU:C:2024:1029, 70–83 punktai).

[37] Mano išvada sujungtose bylose *Föreningen Skydda Skogen* (C-473/19 ir C-474/19, EU:C:2020:699, 83 punktas).

[38] 2002 m. birželio 13 d. Sprendimas *Komisija / Airija (Paprastoji žvyrė)* (C-117/00, EU:C:2002:366, 15 ir paskesni punktai).

[39] 2024 m. birželio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2024/1991 dėl gamtos atkūrimo, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2022/869 (OL L, 2024/1991).

[40] Mano išvada sujungtose bylose *Föreningen Skydda Skogen* (C-473/19 ir C-474/19, EU:C:2020:699, 84 punktas).

c) Struktūrinės prieštaros Paukščių apsaugos direktyvos sistemoje

46. Taip atsiranda dar vienas koncepcinis Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje ir Buveinių direktyvos 12 straipsnyje įtvirtintų apsaugos teisės normų skirtumas. 5 straipsnis taikomas visoms Europoje randamoms paukščių rūšims, todėl nėra galimybės šios apsaugos teisės normos visiškai netaikyti tam tikroms rūšims. Pagal Buveinių direktyvos 19 straipsnį, atvirkščiai, leidžiama iš dalies keisti jos IV priedą, kuriame nurodytos pagal 12 straipsnį saugomos rūšys.

47. Be to, dėl neapriboto sąvokos „tyčia“ aiškinimo ir to nulemtos griežtos Europoje randamų paukščių apsaugos kiltų vertinimo prieštara Paukščių apsaugos direktyvoje. Taip yra dėl to, kad, pagal 7 straipsnį, taikant nukrypti nuo draudimų žudyti ir gaudyti paukščius leidžiančią nuostatą, leidžiama tam tikrų II priede išvardytų rūšių, kurioms šiaip jau taikomi 5 straipsnyje nustatyti draudimai, medžioklė. Vis dėlto neaišku, kodėl medžiokle, iš esmės labai nedidelės ekonominės reikšmės laisvalaikio veikla, daromas neigiamas poveikis šioms rūšims turėtų būti privilegijuojamas, palyginti su bet kokia kita žmonių veikla, kuria nesiekiama daryti neigiamo poveikio šioms rūšims, bet pripažįstama jo galimybė. Tai pasakytina juo labiau dėl to, kad ši kita veikla iš dalies yra esminės svarbos mūsų visuomenei. Tereikia prisiminti kelių tiesimą, pastatų ar vėjo jėgainių statymą.

48. Neapribotas Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnio aiškinimas tik labai ribotai galėtų būti pakoreguotas 9 straipsnio nukrypti leidžiančia nuostata, t. y. derinant prieštaringus interesus. Pagal Buveinių direktyvos 16 straipsnio 1 dalies c punktą leidžiami nukrypimai dėl daugybės svarbesnio viešojo intereso priežasčių, o Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnio 1 dalyje numatytos gerokai konkretesnės nukrypti leidžiančios nuostatos.

49. Kaip matyti iš *Riigikohus* pateiktų ketvirtojo ir penktojo klausimų, nėra visiškai atmestina, kad bent jau ekonominis miškų naudojimas būtų priskiriamas Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnio 1 dalies a punkto trečios įtraukos, pagal kurią leidžiama imtis priemonių, siekiant apsaugoti nuo didelės žalos miškus, taikymo sričiai. Vis dėlto toks aiškinimas būtų sunkiai suderinamas su suformuota jurisprudencija, pagal kurią 9 straipsnis, kaip nukrypti leidžianti nuostata, iš esmės turi būti aiškinamas siaurai [41].

50. Be to, Sąjungos teisės aktų leidėjas jau yra nusprendęs, kad atsinaujinančiųjų išteklių energijos naudojimo projektai yra naudingi siekiant užtikrinti žmonių sveikatą ir saugą, kaip tai suprantama pagal Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnio 1 dalies a punktą [42]. Tokie projektai akivaizdžiai yra didelio viešojo intereso, bet, net ir plačiai aiškinant sąvokas „visuomenės sveikata“ ir „viešasis saugumas“, vargu ar galėtų būti priskiriami šiems tikslams. Taigi ši teisės aktų leidėjo intervencija patvirtina, jog 9 straipsnyje numatytos nukrypti leidžiančios nuostatos suformuluotos per siaurai, kad būtų pakankamai laisvės remtis svarbesniais viešaisiais interesais.

[41] Šiuo klausimu žr. šios išvados 77 ir paskesnius punktus.

[42] 2022 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamento (ES) 2022/2577, kuriuo nustatoma atsinaujinančiųjų išteklių energetikos sprendinių diegimo spartinimo sistema (OL L 335, 2022, p. 36), iš dalies pakeisto 2023 m. gruodžio 22 d. Reglamentu (ES) 2024/223 (OL L, 2024/223), 3 straipsnis ir 2018 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2018/2001 dėl skatinimo naudoti atsinaujinančiųjų išteklių energiją (OL L 328, 2018, p. 82), iš dalies pakeistos 2023 m. spalio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2023/2413, kuria iš dalies keičiami Direktyva (ES) 2018/2001, Reglamentas (ES) 2018/1999 ir Direktyva 98/70/EB, kiek tai susiję su skatinimu naudoti atsinaujinančiųjų išteklių energiją, ir panaikinama Tarybos direktyva (ES) 2015/652 (OL L, 2023/2413), 16f straipsnis.

3. Dėl pagrindines teises atitinkančio Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnio aiškinimo

51. Dėl visų nurodytų priežasčių Teisingumo Teismas neturėtų sąvokos „tyčia“ aiškinimo, kurį jis pateikė dėl Buveinių direktyvos 12 straipsnio 1 dalies, automatiškai taikyti Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje vartojamai sąvokai „tyčia“ [43].

52. Vis dėlto, remiantis minėtomis Sprendime *Belovežo giria* pateiktomis išvadomis [44], draudžiama Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje nustatytus draudimus taikyti tik sąmoningam neigiamam poveikiui paukščiams. Atvirkščiai, Teisingumo Teismas tame sprendime parodė, kad gali būti atvejų, kai jis šią nuostatą taiko ir neigiamam poveikiui, kai veiką įvykdęs asmuo tik pripažįsta jo galimybę. Toks taikymas yra tinkamas, kai tai susiję su retomis rūšimis arba rūšimis, kurioms gresia pavojus išnykti. Draudimų apimtis šių rūšių atveju yra praktiškai ribota, nes jie taikomi tik labai retai. O jų indėlis į šių rūšių apsaugą gali būti reikšmingas [45].

53. Taigi atitinkama veikla ir direktyvos tikslai būtų suderinami tinkamai, atsižvelgiant į suinteresuotųjų asmenų pagrindines teises, tuomet, kai neigiamas poveikis, kurio galimybė pripažįstama, šių draudimų taikymo sričiai būtų priskiriamas tik jei tai būtina atsižvelgiant į Paukščių apsaugos direktyvos 2 straipsnį. Tad reikia susitaikyti su tuo, kad tokio aiškinimo taikymas yra sudėtingesnis, nes pagal jį reikalaujama atsižvelgti į paukščių rūšių apsaugos būklę. Šiaip ar taip, toks aiškinimas galiausiai atitinka platų draudimų taikymą minėtame Sprendime *Belovežo giria*, nes tas atvejis buvo susijęs su labai retomis paukščių rūšimis jų ypatingai apsaugai įsteigtose teritorijose [46].

54. Taikant tokį aiškinimą, išnyksta ir minėta su medžioklės teisės normomis susijusi vertinimo prieštara [47]. Taip yra dėl to, kad pagal Paukščių apsaugos direktyvos 7 straipsnio 1 dalį atitinkamų rūšių medžioklė gali būti leidžiama tik atsižvelgiant į jų populiacijos gausumo lygį, geografinį paplitimą ir veisimąsi. Be to, pagal 7 straipsnio 4 dalį valstybės narės turi užtikrinti, kad medžioklė būtų suderinama su 2 straipsnio nuostatomis. Taigi kalbama ne apie retas rūšis arba rūšis, kurioms gresia pavojus išnykti, kurioms reikalinga apsauga taikant platų draudimų tyčia daryti neigiamą poveikį aiškinimą.

55. Vadinasi, Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje nustatyti draudimai apima neigiamą poveikį, kurio galimybę veiką įvykdęs asmuo pripažįsta tik tuomet, kai tas poveikis susijęs su labai retomis paukščių rūšimis arba rūšimis, kurioms gresia pavojus išnykti. Taip yra dėl to, kad tokiu atveju būtina taikyti draudimus, siekiant pagal 2 straipsnį atitinkamos paukščių rūšies populiaciją palaikyti tokiu lygiu, kuris visų pirma atitiktų ekologinius, mokslinius ir kultūrinius reikalavimus, derinant juos su ekonominiais ir rekreaciniais reikalavimais, arba ją priartinti prie tokio lygio [48].

[43] Mano išvada sujungtose bylose *Föreningen Skydda Skogen* (C-473/19 ir C-474/19, EU:C:2020:699, 87 punktas).

[44] Žr. šios išvados 33 punktą.

[45] Mano išvada sujungtose bylose *Föreningen Skydda Skogen* (C-473/19 ir C-474/19, EU:C:2020:699, 88 punktas).

[46] 2018 m. balandžio 17 d. Sprendimas *Komisija / Lenkija (Belovežo giria)* (C-441/17, EU:C:2018:255, 18 punktas).

[47] Žr. šios išvados 47 punktą.

[48] Mano išvada sujungtose bylose *Föreningen Skydda Skogen* (C-473/19 ir C-474/19, EU:C:2020:699, 90 punktas).

4. Dėl Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnio d punkte nustatyto draudimo trikdyti paukščius

56. Taikant tokį, kaip ką tik apibūdintas, sąvokos „tyčinis neigiamas poveikis“ aiškinimą, visų pirma būtų išvengiama pernelyg plataus draudimo tyčia žudyti paukščius ir tyčia naikinti arba pažeisti jų lizdus ir kiaušinius pagal Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnio a ir b punktus taikymo.

57. Kalbant apie Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnio d punkte nustatytą draudimą tyčia trikdyti paukščius, atitinkamas ribojimas jau aiškiai kyla iš nuostatos formuluotės. Pagal ją draudžiama trikdyti paukščius, ypač jų perėjimo ir jauniklių auginimo metu, (tik) jei toks trikdymas galėtų turėti reikšmės direktyvos tikslams. Taigi trikdyti paukščius turi būti uždraudžiama tik jei tas trikdymas smarkiai neigiamai paveikia tikslą pakankamu lygiu išsaugoti paukščių rūšių populiacijas arba priartinti jas prie tokio lygio, ypač kai jis neigiamai paveikia retus paukščius arba paukščius, kuriems gresia pavojus išnykti, perėjimo arba jauniklių auginimo metu [49].

58. Iš šios nuostatos būtų galima kildinti *argumentum e contrario*, nes atitinkamo aiškaus kitų draudimų ribojimo nėra. Pavyzdžiui, Teisingumo Teismas jau yra paneigęs galimybę draudimus apskritai, taigi taip pat draudimą sąmoningai daryti neigiamą poveikį, taikyti tik paukščių rūšims, kurioms gresia pavojus išnykti [50].

59. Šioje išvadoje siūlomu Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnio aiškinimu nesiekiama, kad ši teisės norma būtų netaikoma tam tikroms rūšims ar kad būtų susiaurinta draudimų taikymo sritis visoms rūšims. Atvirkščiai, draudimas sąmoningai daryti neigiamą poveikį turi būti naudingas visoms rūšims.

60. Mano siūlymas dėl aiškinimo grindžiamas Paukščių apsaugos direktyvos tikslų priminimu, kuris kyla iš draudimo trikdyti paukščius. Siūlymu siekiama išvengti šiems tikslams pasiekti nebūtino pagrindinių teisių apribojimo. Nerimauti, kad toks apribojimas gali atsirasti, reikėtų tuomet, jei draudimai automatiškai būtų taikomi paukščiams daromam neigiamam poveikiui, kurio nesiekiama, bet pripažįstama jo galimybė, nors toks draudimų taikymas atitinkamų rūšių apsaugai nėra būtinas.

5. Naujausi pokyčiai

61. Po mano išvados byloje *Skydda Skogen* buvo pokyčių, bet dėl jų iš esmės iš naujo įvertinti teisinės padėties nereikia.

62. Vėliau po pažeidimo nagrinėjimo procedūros prieš Lenkiją priimtą sprendimą būtų galima suprasti kaip Buveinių direktyvos 12 straipsnyje vartojamos sąvokos „tyčia“ perkėlimą į Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnį. Teisingumo Teismas pakartojo išvadas dėl 12 straipsnyje vartojamos sąvokos „tyčia“ aiškinimo ir galiausiai konstatavo, kad abi nuostatos buvo pažeistos [51]. Vis dėlto šis konstatavimas galėtų reikšti tik tai, kad pažeidimas yra tuo atveju nacionalinėje teisėje numatyta plati draudimų, kurie turėjo būti nustatyti pagal abi nuostatas, išimtis, neatsižvelgiant į tai, ar tenkinamas sąvokos „tyčia“ kriterijus. Taip yra dėl to, kad nacionalinėje teisėje numatyta

[49] Konkrečiai žr. mano išvadą sujungtose bylose *Föreningen Skydda Skogen* (C-473/19 ir C-474/19, EU:C:2020:699, 96–100 punktai).

[50] 2021 m. kovo 4 d. Sprendimas *Föreningen Skydda Skogen* (C-473/19 ir C-474/19, EU:C:2021:166, 36 ir 44 punktai).

[51] 2023 m. kovo 2 d. Sprendimas *Komisija / Lenkija (Miškų tvarkymas ir gera praktika)* (C-432/21, EU:C:2023:139, 77–79 punktai).

nukrypti leidžianti nuostata buvo taikoma „[m]iško tvarkym[ui], vykdoma[m] laikantis geros praktikos reikalavimų miško tvarkymo srityje“ [52], todėl pagal ją buvo potencialiai leidžiamas ir sąmoningas neigiamas poveikis paukščiams.

63. Svarbiau yra tai, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas, priimdamas teisės normas dėl supaprastinto atsinaujinančiųjų išteklių, pavyzdžiui, vėjo, energijos naudojimo projektų patvirtinimo, atrodo, preziumavo nuoseklumą tarp Buveinių direktyvos 12 straipsnio ir Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnio, taigi visų pirma sąvokos „tyčia“ perkeliamumą. Apie prielaidą, kad šie projektai yra naudingi siekiant užtikrinti žmonių sveikatą ir saugą, kaip tai suprantama pagal Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnio 1 dalies a punktą, jau užsiminiau [53]. Ši prielaida susijusi su dar viena prielaida, kad tokie projektai yra svarbesnio viešojo intereso projektai, kaip tai suprantama pagal Buveinių direktyvos 16 straipsnį, ir su kitais priemonių, kuriomis pažeidžiami su rūšių apsauga susiję draudimai, pateisinimo palengvinimais. Be to, tokiems projektams tam tikromis sąlygomis netaikomi Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje nustatyti rūšių apsaugos reikalavimai [54]. Direktyvos 2023/2413 37 konstatuojamojoje dalyje pastaroji teisės norma aiškinama tuo, kad retkarčiais įvykstantis paukščių nužudymas ar sutrikdymas dėl atsinaujinančiųjų išteklių energijos įrenginių neturi būti laikomas tyčiniu, jei imtasi tinkamų priemonių tam išvengti ir atliekama stebėsena.

64. Visgi šios teisiškai labai sudėtingos teisės normos nebūtų reikalingos, jei Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje nustatyti draudimai apimtų tik veiksmus, kuriais siekiama daryti neigiamą poveikį paukščiams. Atsinaujinančiųjų išteklių energijos naudojimo projektai gal ir kelia grėsmę paukščiams, bet jais nesiekiama jos sukelti, o tik daugių daugiausia pripažįstama tokia galimybė.

65. Vis dėlto nereikėtų ir pervertinti šių teisės normų reikšmės. Sąjungos teisės aktų leidėjas jose nėra aiškiai nurodęs, kad Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje vartojamos sąvokos „tyčia“ kriterijus tenkinamas jau tuomet, kai tik pripažįstama draudžiamo neigiamo poveikio galimybė. Atvirkščiai, naujosios teisės normos visų pirma yra reakcija į *nuogąstavimą*, kad rūšių apsauga, taikoma remiantis plačiu sąvokos „tyčia“ aiškinimu, gali būti pernelyg didelė kliūtis atsinaujinančiųjų išteklių energijos vystymui.

66. Be to, naujoms nukrypti leidžiančioms nuostatoms vis dar liktų taikymo sritis, jei, kaip siūlau, platus sąvokos „tyčia“ taikymas paukščių apsaugos srityje priklausytų nuo rūšies apsaugos būklės. Taip yra dėl to, kad, bent jau kalbant apie retas rūšis arba rūšis, kurioms gresia pavojus išnykti, draudimai – jei nėra priimta konkrečių teisės normų dėl atsinaujinančiųjų išteklių energijos – taikomi ir tuomet, kai tik pripažįstama neigiamo poveikio galimybė.

67. Taigi, paskesni pokyčiai neprieštarauja Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje vartojamos sąvokos „tyčia“ aiškinimui, pagal kurį neigiamas poveikis, kurio galimybę veiką įvykdęs asmuo pripažįsta, draudžiamas tik tuomet, kai jis susijęs su labai retomis paukščių rūšimis arba rūšimis, kurioms gresia pavojus išnykti.

[52] Žr. Lenkijos miškų įstatymo 14b straipsnio 3 dalies formuluotę, perteiktą 2023 m. kovo 2 d. Sprendime *Komisija / Lenkija (Miškų tvarkymas ir gera praktika)* (C-432/21, EU:C:2023:139, 15 punktas).

[53] Žr. šios išvados 50 punktą.

[54] Reglamento (ES) 2022/2577 (nurodytas 42 išnašoje) 6 straipsnis ir Direktyvos (ES) 2018/2001, iš dalies pakeistos Direktyva (ES) 2023/2413 (nurodyta 42 išnašoje), 15c straipsnio 1 dalis, 15e straipsnio 2 ir 4 dalys ir 16a straipsnio 5 dalis.

6. Reikiamų išvadų mokslinis pagrindimas

68. Antrasis ir trečiasis klausimai susiję, be kita ko, su tuo, kaip turi būti nustatoma atitinkamos priemonės keliama paukščių išnykimo grėsmė. Siekiama išsiaiškinti, ar tam, kad Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje nustatyti draudimai būtų taikytini miško kirtimui, pakanka, kad remiantis moksliniais duomenimis ir atskirų paukščių stebėjimais galima preziumuoti, jog atitinkamame miške lizdus suka maždaug dešimt paukščių porų viename hektare, tačiau nėra pagrindo manyti, kad kirtimo teritorijoje lizdus suka paukščių rūšių, kurių apsaugos būklė nepalanki, egzemplioriai.

69. Remiantis šioje išvadoje siūlomu Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnio aiškinimu ir pateikta informacija apie atitinkamų paukščių paplitimą, nėra tikėtina, kad šie klausimai būtų būtini sprendimui pagrindinėje byloje priimti.

70. Taigi tik dėl išsamumo reikia pažymėti, kad kompetentingos institucijos sprendimui, ar draudimai prieštarauja tam tikrai veiklai, priimti būtinas išvadas turi padaryti remdamosi patikimiausiomis turimomis mokslo žiniomis [55].

71. Tai visų pirma reiškia, kad kompetentingos institucijos, remdamosi šia informacija, turi nustatyti, ar išlaikytas reikalaujamas atitinkamos paukščių rūšies populiacijos „patenkinam[as] <…> lyg[is]“ [56]. Vis dėlto jos taip pat turi atsižvelgti į mokslinius tyrimus ir remdamosi juose pateiktais atspirties taškais nustatyti, ar, vykdant tam tikrą veiklą, tam tikrai rūšiai reikalinga ypatinga apsauga, kai tik pripažįstama neigiamo poveikio galimybė.

72. Pagal Paukščių apsaugos direktyvos 4 straipsnio 1 dalį direktyvos I priede turi būti nurodytos rūšys, kurios yra labai retos arba nykstančios, todėl aplinkybė, jog tokiai rūšiai kyla pripažįstama rizika, yra požymis, kad turi būti taikomi 5 straipsnyje nustatyti draudimai. Vis dėlto toks požymis gali būti paneigtas remiantis geriausia turima moksline informacija. Taigi *a priori* neatmestina, kad, kaip teismo posėdyje argumentavo *Voore Mets*, remdamasi Tarptautinės gamtos apsaugos sąjungos (IUCN) kriterijais, ypatinga apsauga nurodyme *Voore Mets* paminėtoms mažosioms margosioms musinukėms bent jau Estijoje nereikalinga, nors ši rūšis įtraukta į I priedą.

73. Minėtos tikrinimo pareigos tenka valstybėms narėms. Iš privačių asmenų negalima reikalauti, kad jų elgesys visapusiškai atitiktų geriausią turimą mokslinę informaciją apie paukščių apsaugą. Atvirkščiai, jie gali manyti, jog gali užsiimti iš esmės leidžiama veikla, jei imasi tam reikiamų rūpestingumo priemonių. Vis dėlto ir privatūs asmenys turi atsižvelgti į įspėjimus ir nurodymus, kuriuos pateikia kompetentingos institucijos, remdamosi išvadomis dėl grėsmių, nesuderinamų su Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsniu [57].

74. Tokia miško kirtimo paukščių perėjimo metu kontrolės sistema, kokią nurodė praktikuojanti Estija, atrodo, atitinka šį požiūrį. Paaiškėjus, kad paukščių populiacijos šioje valstybėje narėje, visų pirma senuose medynuose, sumažėjo, *Keskkonnaamet* (Aplinkos apsaugos tarnyba) pirmiausia pagal buveinių tipus ir atitinkamų išteklių amžių nustatė paukščiams kylančias rizikas ir tuo remdamasi visus miško plotus suskirstė į tris rizikos klases. *Keskkonnaamet* (Aplinkos apsaugos

[55] Žr. 2018 m. balandžio 17 d. Sprendimą *Komisija / Lenkija (Belovežo giria)* (C-441/17, EU:C:2018:255, 113 punktas), 2021 m. kovo 17 d. Sprendimą *One Voice ir Ligue pour la protection des oiseaux* (C-900/19, EU:C:2021:211, 30 punktas) ir 2024 m. liepos 29 d. Sprendimą *ASCEL* (C-436/22, EU:C:2024:656, 65 ir 74 punktai).

[56] Žr. šios išvados 41 punktą.

[57] Žr. mano išvadą byloje *Komisija / Ispanija (Paprastoji ūdra)* (C-221/04, EU:C:2005:777, 52 punktas).

tarnyba) šią informaciją paskelbė internete, kad miško savininkai galėtų į ją atsižvelgti rengdami planus. Paskui, gavusi pranešimą apie miško kirtimą, *Keskkonnaamet* (Aplinkos apsaugos tarnyba) patikrina padėtį vietoje ir uždraudžia darbus, jei jie kelia ypatingų grėsmių paukščiams. Teismo posėdyje Estija nurodė, kad, tuo remiantis, 2023 m. 2 500 kartų buvo atlikta kontrolinė apžiūra ir 32 atvejais uždrausta kirsti mišką.

7. Tarpinė išvada

75. Taigi apibendrinus reikia konstatuoti, kad Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje nustatyti draudimai apima neigiamą poveikį, kurio galimybę veiką įvykdęs asmuo pripažįsta, tik tuomet, kai tas poveikis susijęs su labai retomis arba, remiantis patikimiausiomis turimomis mokslo žiniomis, nykstančiomis paukščių rūšimis. Taip yra dėl to, kad tokiu atveju būtina taikyti draudimus, siekiant pagal 2 straipsnį atitinkamos paukščių rūšies populiaciją palaikyti tokiu lygiu, kuris visų pirma atitiktų ekologinius, mokslinius ir kultūrinius reikalavimus, derinant juos su ekonominiais ir rekreaciniais reikalavimais, arba ją priartinti prie tokio lygio.

76. Dėl išsamumo reikia papildyti, kad pagal SESV 193 straipsnį ir Paukščių apsaugos direktyvos 14 straipsnį valstybės narės, be abejo, gali imtis griežtesnių paukščių apsaugos priemonių [58].

B. Ketvirtasis ir penktasis klausimai – Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnyje numatytų nukrypti leidžiančių nuostatų pateisinimas nuosavybės argumentu

77. Ketvirtuoju ir penktuoju klausimais *Riigikohus* siekia išsiaiškinti, ar pagal Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnio 1 dalies a punkto trečią įtrauką, siejamą su 2 straipsniu, leidžiama taikyti nukrypti nuo 5 straipsnyje nustatytų draudimų leidžiančias nuostatas plynajam arba atvejiniam kirtimui, siekiant apsaugoti mišką, kaip nuosavybės objektą, nuo didelės žalos.

78. Šie klausimai akivaizdžiai teikiami tam atvejui, jei pagrindinėje byloje planuojamam miško kirtimui būtų taikytinas Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnio a punkte nustatytas draudimas tyčia žudyti paukščius, 5 straipsnio b punkte nustatytas draudimas tyčia naikinti arba pažeisti lizdus ir 5 straipsnio d punkte nustatytas draudimas tyčia trikdyti paukščius. Jei Teisingumo Teismas remsis šioje išvadoje pateiktu 5 straipsnio aiškinimu, atsižvelgiant į turimą informaciją apie atitinkamas paukščių rūšis, nėra tikėtina, kad šie draudimai būtų taikytini, tad atsakyti į šiuos klausimus nereikėtų.

79. Komisijos nuomonė, jog klausimai yra hipotetiniai jau vien dėl to, kad *Voore Mets* ir *Lemeks Põlva* nepateikė prašymo leisti nukrypti nuo Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje nustatytų draudimų, yra neįtikinama. Ar toks prašymas buvo reikalingas arba ar institucija nukrypimo galimybę turėjo svarstyti *ex officio*, priklauso nuo nacionalinės teisės.

80. Bet kuriuo atveju tikslinga išnagrinėti, ar galėtų būti taikoma nukrypti leidžianti nuostata. Išnagrinėjus paaiškės, kad taikant nukrypti leidžiančią nuostatą vargu ar įmanoma išvengti netinkamų plataus sąvokos „tyčia“ aiškinimo pasekmių.

81. Teisingumo Teismas jau yra išaiškinęs, kad, nors pagal Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnį leidžiama iš esmės nukrypti nuo bendros apsaugos sistemos, jame numatytos tik konkrečios ir tikslingos nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo galimybės, siekiant atsižvelgti į

[58] Žr. 2011 m. liepos 21 d. Sprendimą *Azienda Agro-Zootecnica Franchini ir Eolica di Altamura* (C-2/10, EU:C:2011:502, 49 ir 50 punktai).

tam tikrus poreikius ir konkrečias situacijas [59]. Teisingumo Teismas taip pat yra nusprendęs, kad ši nuostata, kaip išimtinė priemonė, turi būti aiškinama siaurai ir kad pareiga įrodyti reikalaujamų kiekvieno nukrypimo sąlygų buvimą tenka valdžios institucijai, kuri dėl to priima sprendimą [60].

82. 9 straipsnio 2 dalyje nustatyti papildomi reikalavimai, kuriuos išskyrė Estija, pabrėžia nukrypti leidžiančios nuostatos išimtinį pobūdį. Taip yra dėl to, kad pagal šią teisės normą, taikant nukrypti leidžiančias nuostatas, reikia nurodyti visų pirma atitinkamas paukščių rūšis ir konkrečias aplinkybes, kuriomis nukrypimas yra galimas. Taip pat reikia nurodyti būtiną kontrolę ir instituciją, įgaliotą pareikšti, kad egzistuoja reikalaujamos sąlygos, ir nuspręsti, kokios priemonės, įtaisai ar būdai gali būti naudojami, kokiu mastu ir kas juos gali naudoti.

83. Darant prielaidą, kad Estijoje yra reikiamos teisės aktuose nustatytos sąlygos, kuriomis galima taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą ir leisti kirsti mišką, ši valstybė narė pagal Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnio 1 dalies a punkto trečią įtrauką gali nukrypti nuo 5 straipsnio, siekdama apsaugoti nuo didelės žalos pasėlius, naminius gyvulius, miškus, žuvininkystę ir vandenį, jei nėra jokio kito priimtino sprendimo.

84. Miškų apsauga yra susijusi ne tik su mišku, kaip buveine, ir jo ekologinėmis funkcijomis, bet apima ir miško, kaip turto, vertę. Taip yra dėl to, kad pagal Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnio 1 dalies a punkto trečią įtrauką leidžiama imtis ir pasėlių, naminių gyvulių ir žuvininkystės apsaugos priemonių. Šios vertybės nėra pirmiausia ekologinio pobūdžio, joms būdingas ekonominis naudojimas.

85. Kaip pagrįstai nurodė *Riigikohus*, ekonominė miško apsaugos funkcija dar aiškiau matyti iš Berno konvencijos. Pagal šios konvencijos 9 straipsnio 1 dalies a punkto antrą įtrauką leidžiama taikyti nukrypti nuo draudimų leidžiančias nuostatas, siekiant užkirsti kelią dideliems nuostoliams žemės ūkio kultūroms, naminiams gyvuliams, miškams, žuvininkystei, vandenims, *kitiems nuosavybės objektams*. Taigi miško apsauga konvencijoje paminėta tik kaip nuosavybės apsaugos pavyzdys. Miškui kaip nuosavybės objektui visų pirma tenka turto funkcija.

86. Kita vertus, pagal Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnio 1 dalies a punkto ketvirtą įtrauką, pagal kurią leidžiama taikyti nukrypti leidžiančias nuostatas dėl floros ir faunos apsaugos, saugoma vertybė pirmiausia yra miškas kaip buveinė.

87. Vis dėlto Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnio 1 dalies a punkto trečia įtrauka nesiekiama tiesiogiai suteikti galimybę naudoti nurodytas saugomas vertybes, taigi taip pat mišką, ekonominėms reikmėms arba skatinti tokį naudojimą. Pagal šią nuostatą leidžiamos priemonės, kuriomis siekiama apsaugoti nurodytas vertybes nuo didelės žalos, taigi žala turi pasiekti tam tikrą mastą [61]. *Lemeks Põlva* kaip pavyzdį nurodo kinivarpų užkratą.

[59] 1987 m. liepos 8 d. Sprendimas *Komisija / Belgija* (247/85, EU:C:1987:339, 7 punktas), 1996 m. kovo 7 d. Sprendimas *Associazione Italiana per il WWF ir kt.* (C-118/94, EU:C:1996:86, 21 punktas) ir 2010 m. lapkričio 11 d. Sprendimas *Komisija / Italija* (C-164/09, EU:C:2010:672, 28 punktas).

[60] 2006 m. birželio 8 d. Sprendimas *WWF Italia ir kt.* (C-60/05, EU:C:2006:378, 34 punktas) ir 2020 m. balandžio 23 d. Sprendimas *Komisija / Suomija (Pavasarinė paprastųjų gagų patinėlių medžioklė)* (C-217/19, EU:C:2020:291, 66 punktas).

[61] 1987 m. liepos 8 d. Sprendimas *Komisija / Belgija* (247/85, EU:C:1987:339, 56 punktas).

88. Remiantis prašymu priimti prejudicinį sprendimą, atitinkamų įmonių interesas kirsti mišką paukščių perėjimo metu pirmiausia yra siekis, kad jos ir tuo laikotarpiu galėtų veiksmingai naudotis ištekliais. Vis dėlto, teisės nuostatą aiškinant siaurai, pasekmės, kylančios dėl miško naudojimo ekonominėms reikmėms arba neskubių tvarkymo priemonių, kaip antai atvejinio kirtimo, apribojimo laiko aspektu, vargu ar gali būti laikomos didele žala miškui.

89. Net ir kalbant apie mastą, *Voore Mets* nurodyta žala – 2 403,52 EUR – taip pat yra labai nedidelė. Taigi, nors šis interesas yra teisėtas, jis savaime negali nusverti paukščių apsaugos intereso. Mat tokiu atveju beveik bet kuris naudojimosi Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnio 1 dalies a punkto trečioje įtraukoje nurodytomis saugomomis vertybėmis ekonominėms reikmėms apribojimas reikštų žalą, pakankamą pasinaudoti nukrypti leidžiančia nuostata. Išimtis taptų taisykle.

90. Be to, Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnyje numatyta nukrypti leidžiančia nuostata leidžiama tik jei nėra jokio kito priimtino sprendimo. Byloje aptariamas miško kirtimas galėtų būti vykdomas ir ne perėjimo metu. Mišką kirsti būtent žiemą kaip tik gali būti naudinga. Bavarijos valstybinė miškų ūkio įstaiga (Vokietija) kaip argumentus nurodo grunto apsaugą, mažesnį vandens kiekį medienoje, mažesnę vabzdžių arba grybelių užkrato riziką ir darbo saugą lapuočių miške, nes medžio lapija neužgožia vaizdo į lają [62]. Ir jei medienos ruošimo darbai būtų organizuojami taip, kad žiemą būtų iškertama tiek miško, kad atsargų pakaktų ir paklausai kitais metais patenkinti, priešingai, nei argumentuoja abi įmonės, vasarą importuoti medienos nereikėtų.

91. Vis dėlto gerokai platesnis nukrypti leidžiančios nuostatos taikymo sąlygų aiškinimas, siekiant išvengti pagrindinių teisių pažeidimo, būtų reikalingas tokiu atveju, jei Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje nustatyti draudimai būtų taikomi ir tuomet, kai tik pripažįstama neigiamo poveikio rūšims, kurioms ši apsauga nereikalinga, galimybė. Taip yra dėl to, kad šių paukščių apsaugos minėtais draudimais teisėtas interesas yra labai mažas, o apribojimai, kaip matyti iš pagrindinių bylų, atitinkamoms įmonėms mažų mažiausiai yra juntami.

C. Šeštasis ir septintasis klausimai – draudžiančiųjų teisės normų suderinamumas su pagrindinėmis teisėmis

92. Tam atvejui, jei pagal Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnį, net ir atsižvelgiant į 9 straipsnį, nebūtų leidžiama paukščių perėjimo ir jų jauniklių auginimo metu vykdyti plynąjį arba atvejinį kirtimą, nors juo nedaroma neigiamo poveikio jokioms paukščių rūšims, kurių apsaugos būklė nepalanki, *Riigikohus* siekia išsiaiškinti, ar tokios teisės normos yra suderinamos su Pagrindinių teisių chartijos 16 ir 17 straipsniais. Šiomis pagrindinėmis teisėmis saugoma laisvė užsiimti verslu ir nuosavybė.

93. Jau atsižvelgiant į klausimų formuluotę aišku, kad į juos atsakyti nereikėtų, jei Teisingumo Teismas remtųsi šioje išvadoje siūlomu Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnio aiškinimu [63] arba bent jau plačiai aiškintų Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnio 1 dalies a punkto trečią įtrauką [64].

[62] Bayerische Staatsforste, *Je kälter und trockener, desto besser*, https://www.baysf.de/de/medienraum/themenspecials/forstwirtschaft-im-winterwald.html.

[63] Žr. šios išvados 75 punktą.

[64] Žr. šios išvados 91 punktą.

94. Jei vis dėlto Teisingumo Teismas konstatuotų, kad Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje nustatyti draudimai taikytini visoms Europoje randamoms paukščių rūšims, kai tik pripažįstama neigiamo poveikio galimybė, ir kad kartu pagal Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnio 1 dalies a punkto trečioje įtraukoje numatytą nukrypti leidžiančią nuostatą nėra leidžiama kirsti miško paukščių perėjimo metu, iš tikrųjų kiltų klausimas, ar šios teisės normos suderinamos su minėtomis pagrindinėmis teisėmis. Taigi, priešingai, nei mano Taryba ir Komisija, šis klausimas būtų reikšmingas priimant sprendimą byloje.

95. Taip yra dėl to, kad draudimas kirsti mišką paukščių perėjimo metu apriboja laisvę užsiimti verslu ir kartu naudojimąsi atitinkamu mišku, kaip nuosavybe. *Voore Mets* ir *Lemeks Põlva* netgi teigia, kad dėl šių apribojimų jos turėjo laikinai atleisti dalį darbuotojų.

96. Chartijos 52 straipsnio 1 dalyje numatyta galimybė apriboti naudojimąsi Chartijoje įtvirtintomis teisėmis, jei šie apribojimai numatyti įstatymo, nekeičia minėtų teisių ir laisvių esmės ir, remiantis proporcingumo principu, yra būtini ir tikrai atitinka Sąjungos pripažintus bendrus interesus arba reikalingi kitų teisėms ir laisvėms apsaugoti. Taigi šie apribojimai negali būti siekiamo tikslo atžvilgiu neproporcingi ir neleistini veiksmai, keliantys grėsmę pačiai atitinkamų pagrindinių teisių esmei [65].

97. Aplinkos apsauga [66], taigi taip pat paukščių apsauga [67], yra bendri interesai, kaip tai suprantama pagal pirma minėtą nuostatą. Taip juo labiau yra todėl, kad laukiniai paukščiai yra bendro valstybių narių paveldo dalis [68].

98. Vis dėlto abejotina, ar paukščių apsauga iš tikrųjų būtų galima pateisinti minėtų pagrindinių teisių apribojimą Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje nustatytus draudimus aiškinant plačiai, o 9 straipsnyje numatytas nukrypti leidžiančias nuostatas – siaurai.

99. Taikant tokį aiškinimą būtų galima paskatinti paukščių apsaugą. Taip pat nematyti požymių, kad būtų švelnesnio poveikio priemonių, kuriomis būtų galima pasiekti panašų apsaugos lygį.

100. Vis dėlto taip pasiektas apsaugos lygis būtų didesnis, nei siekė Sąjungos teisės aktų leidėjas Paukščių apsaugos direktyva. Taip yra dėl to, kad pagal Paukščių apsaugos direktyvos 2 straipsnį valstybės narės turi priartinti paukščių rūšių populiacijas tik prie tokio lygio, kuris atitiktų ekologinius, mokslinius ir kultūrinius reikalavimus, derinant juos su ekonominiais ir rekreaciniais reikalavimais, ir palaikyti tokiu lygiu.

101. Vadinasi, apriboti pagrindines teises taikant Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje nustatytus draudimus rūšims, kurių populiacijos ir be šių draudimų yra tokio lygio, nėra reikalinga. Taigi šis apribojimas negali būti pateisinamas Paukščių apsaugos direktyvos tikslu. Mano siūlomu pagrindines teises atitinkančiu aiškinimu jo būtų išvengiama.

[65] 1979 m. gruodžio 13 d. Sprendimas *Hauer* (44/79, EU:C:1979:290, 23 punktas), 2004 m. gruodžio 14 d. Sprendimas *Swedish Match* (C-210/03, EU:C:2004:802, 72 punktas), 2016 m. rugsėjo 20 d. Sprendimas *Ledra Advertising ir kt. / Komisija ir ECB* (C-8/15 P–C-10/15 P, EU:C:2016:701, 70 punktas).

[66] 2013 m. sausio 15 d. Sprendimas *Križan ir kt.* (C-416/10, EU:C:2013:8, 114 punktas), 2014 m. vasario 13 d. Sprendimas *Komisija / Jungtinė Karalystė* (C-530/11, EU:C:2014:67, 70 punktas) ir 2022 m. sausio 27 d. Sprendimas *Sātiņi-S* (C-234/20, EU:C:2022:56, 64 ir 65 punktai).

[67] 2022 m. rugsėjo 8 d. Sprendimas *Ministerstvo životního prostředí (Hiacintinės mėlynosios aros)* (C-659/20, EU:C:2022:642, 64 punktas).

[68] Paukščių apsaugos direktyvos 7 konstatuojamoji dalis ir 1987 m. liepos 8 d. Sprendimas *Komisija / Belgija* (247/85, EU:C:1987:339, 9 punktas), 1996 m. kovo 7 d. Sprendimas *Associazione Italiana per il WWF ir kt.* (C-118/94, EU:C:1996:86, 20 punktas), 2006 m. birželio 8 d. Sprendimas *WWF Italia ir kt.* (C-60/05, EU:C:2006:378, 24 punktas) ir 2023 m. kovo 2 d. Sprendimas *Komisija / Lenkija (Miškų tvarkymas ir gera praktika)* (C-432/21, EU:C:2023:139, 73 punktas).

V. Išvada

102. Taigi siūlau Teisingumo Teismui į prašyme priimti prejudicinį sprendimą pateiktus klausimus atsakyti taip:

Direktyvos 2009/147/EB dėl laukinių paukščių apsaugos 5 straipsnyje nustatyti draudimai apima neigiamą poveikį, kurio galimybę veiką įvykdęs asmuo pripažįsta, tik tuomet, kai tas poveikis susijęs su labai retomis arba, remiantis patikimiausiomis turimomis mokslo žiniomis, nykstančiomis paukščių rūšimis. Tokiais atvejais būtina taikyti draudimus, siekiant pagal direktyvos 2 straipsnį atitinkamos rūšies populiaciją palaikyti tokiu lygiu, kuris, visų pirma, atitiktų ekologinius, mokslo ir kultūrinius reikalavimus, derinamus su ekonominiais ir rekreaciniais reikalavimais, arba ją priartinti prie tokio lygio.